

Εισαγωγικό σημείωμα

«Λέγομαι Τάκης Λαζαρίδης...»

Ήρθε ξαφνικά ένα βράδυ στο γραφείο μου και μου είπε:
– Λέγομαι Τάκης Λαζαρίδης.

Κάτι πολύ μακρινό και ακαθόριστο μου έφερε στο νου το όνομά του.

– Σ' έχω ξαναδεί ποτέ; τον ρώτησα.

– Όχι, απάντησε.

Τον έστειλε σε μένα ένας κοινός φίλος που τον είχα γνωρίσει στη Ρώμη στα χρόνια της δικτατορίας και ήταν πριν από πολλά χρόνια συγκρατούμενός του σε κάποια φυλακή. «Σ' αυτόν πρέπει να πας, με αυτά που γράφεις», του είπε.

Και ήρθε σε μένα. Και μου είπε ότι είναι ο στρατιώτης Τάκης Λαζαρίδης που το 1952 καταδικάστηκε σε θάνατο από το Διαρκές Στρατοδικείο Αθηνών μαζί με τον Νίκο Μπελογιάννη και άλλους έξι. Ο ίδιος και άλλοι τρεις δεν εκτελέστηκαν.

Θυμήθηκα αμέσως τον νεαρό στρατιώτη Λαζαρίδη ανάμεσα στους κατηγορούμενους εκείνης της πολύκροτης δίκης, όπως τους είδα τότε στις φωτογραφίες που δημοσιεύθηκαν στις εφημερίδες.

– Και τώρα τι γράφεις; τον ρώτησα.

Μου έδωσε έναν φάκελο με δακτυλογράφο και άρχισα να φυλλομετρώ.

– Ήρθα για να μου πεις τη γνώμη σου, είπε.

Δεν άργησα να καταλάβω ότι κρατούσα στα χέρια μου το καταστάλαγμα της σκληρής ζωής του και την ίδια την ψυχή του. Αλλά και ότι αυτός κι εγώ, που ξεκινήσαμε σε διαφορετικές εποχές και από εντελώς διαφορετικές αφητηρίες, βρισκόμαστε τώρα στο ίδιο μήκος κύματος. Κάτι περισσότερο: Όπου οι απόψεις μας δεν ταυτίζονται, ο πιο κατηγορηματικός στην καταδίκη της «σοφής ηγεσίας» είναι αυτός, χωρίς να κρατάει την παραμικρή επιφύλαξη, χωρίς να διατηρεί την παραμικρή αμφιβολία.

Του ζήτησα να μου μιλήσει για τη ζωή του. Και είδα αμέσως πως είχα να κάνω με έναν από εκείνους τους ανθρώπους που δεν τους συναντάς κάθε μέρα στον δρόμο. Δεν θα είναι υπερβολή αν προσθέσω πως μπροστά σ' αυτόν τον άνθρωπο με τα σταράτα λόγια, τα γεμάτα θάρρος, αξιοπρέπεια και τετράγωνο πατριωτισμό, ένιωσα το δέος που νιώθει όποιος σε κάποια στιγμή αναρωτιέται αν ο ίδιος υπό τις ίδιες ακριβώς συνθήκες θα έβρισκε τη δύναμη

να εκπληρώσει με τον ίδιο τρόπο αυτό το ίδιο χρέος. Βέβαια, δίστασε ο Λαζαρίδης. Δίσταζε πολύ, καθώς μου είπε. Δίστασε χρόνια. Νάτος, όμως, τώρα, εδώ μπροστά μου, στο γραφείο μου, αφού δρασκελίσε, αποφασιστικά και τελεσίδικα, το κατώφλι της Νέας Δημοκρατίας. Έτοιμος και ήρεμος, μου είπε για τη ζωή του όσο μπορούσε λιγότερα. Δεν ήθελε «ρεκλάμα». Πιστεύει πως δεν έχει σημασία ποιος λέει ένα πράγμα, αλλά αν αυτό που λέει κάποιος είναι σωστό. Είδα κι έπαθα να τον πείσω για το ότι, στην προκειμένη περίπτωση τουλάχιστον, ισχύει το εντελώς αντίθετο. Αυτά που λέει ο Λαζαρίδης δεν είναι πρωτόκουστα, τα έχουν πει κι άλλοι επί δεκάδες χρόνια. Αλλά τα έχουν πει αντίπαλοι του κομμουνιστικού κόμματος. Σήμερα αξία έχει, κατά πρώτο λόγο, το ότι τα λέει –και δεν τα λέει απλώς, αλλά και τα υποστηρίζει με επιχειρήματα και με βάση τα υπάρχοντα ντοκουμέντα– ένα γέννημα και θρέμμα του προπολεμικού κομμουνιστικού κινήματος. Ένας άνθρωπος που πέρασε σχεδόν όλα τα χρόνια του, ως το 1974, πότε στην παρανομία και πότε στη φυλακή. Που ο πατέρας του, παλιός συνδικαλιστής, εκτελέστηκε από τους Γερμανούς (ευτυχώς, λέει ο ίδιος, ο πατέρας του «πήγε» από γερμανικό και όχι από ελληνικό βόλι). Που η μητέρα του έζησε για χρόνια στη Μακρόνησο και στους άλλους τόπους εξορίας. Και που η αδελφή του καταδικάστηκε κι αυτή σε θάνατο ως ασυρματίστρια του ΚΚΕ.

Ο Τάκης Λαζαρίδης γεννήθηκε το 1928 στην Κομοτηνή. Ο πατέρας του, Κώστας Λαζαρίδης, αρτεργάτης, ήταν ένας επαναστάτης γεμάτος ρομαντισμό. Συνεπαρμένος από τη γοητεία της νεαρής τότε «Μεγάλης Οκτωβριανής Επανάστασης», πούλησε ένα χωράφι που είχε και αγόρασε... μουσικά όργανα για τη φιλαρμονική του Δήμου. Και για να αφοσιωθεί «ψυχή τε και σώματι» στην «υπόθεση της εργατικής τάξης», άφησε τη δουλειά του κι έγινε «επαγγελματικό στέλεχος» του ΚΚΕ. Λέει ο Τάκης:

– Στα πρώτα παιδικά μου χρόνια σπάνια τον έβλεπα. Μπαινόβγαينه στις φυλακές και πηγαινοερχόταν στις εξορίες. Θυμάμαι όμως πολύ ζωηρά τους επιδέσμους στο σπασμένο κεφάλι του από τις διαδηλώσεις και τις συγκρούσεις με την αστυνομία. Μου έχει μείνει η εντύπωση πως οπότε δεν ήταν φυλακή ή εξορία, ήταν με δεμένο κεφάλι.

Ως επαγγελματικό στέλεχος, ο Κώστας Λαζαρίδης «μετατέθηκε» στον Πειραιά, στον παράνομο μηχανισμό. Εκεί βρήκε την οικογένεια η δικτατορία της 4ης Αυγούστου 1936.

– Εγώ πήγαίνα στο σχολείο με ψευδώνυμο, συνεχίζει ο Τάκης. Ο πατέρας πλαστογράφησε το ενδεικτικό μου. Και συχνά κουβαλούσα στο στήθος μου παράνομες προκηρύξεις, αφού ήταν πολύ δύσκολο να με υποπτευθεί η αστυνομία.

Το 1937, όταν ο Τάκης ήταν εννιά χρονών, ο πατέρας του πιάστηκε σε ένα ραντεβού στον δρόμο και τον έκλεισαν στην Ακροναυπλία. Ήταν τότε που ο Μανιαδάκης είχε ξηλώσει τα πάντα στο ΚΚΕ και είχε περίπου αναλάβει ο ίδιος την... ηγεσία του. Φυσικά, ο Κώστας Λαζαρίδης δεν είπε στην αστυνομία πού έμενε η οικογένειά του και έτσι η γυναίκα του, ο Τάκης και η κατά έναν χρόνο μεγαλύτερη από αυτόν αδελφή του συνέχισαν τη ζωή της παρανομίας. Η μάνα, Σουλτάνα Λαζαρίδου, καταγόταν από μικροαστική οικογένεια. Έστω και με βαριά καρδιά, ακολούθησε τα βήματα του φυλακισμένου άντρα της: Δούλεψε στον παράνομο μηχανισμό του ΚΚΕ ως την άνοιξη του 1939. Τότε:

– Μας συνέλαβαν και για πρώτη φορά έκανα για μερικές μέρες κρατούμενος στη Γενική Ασφάλεια. Δεν έστειλαν εξορία τη μητέρα του γιατί δεν ήξεραν τι να κάνουν με μένα και την αδελφή μου. Τελικά, μας εξαπέστειλαν στην πατρίδα μας. Εκεί μας βρήκε ο πόλεμος και η κατοχή από τα βουλγαρικά στρατεύματα.

Τον Ιούλιο του 1941, μια βουλγαρική πολιτικο-στρατιωτική αποστολή, που από την αρχή της Κατοχής είχε εγκατασταθεί στη βουλγαρική πρεσβεία στην Αθήνα, ζήτησε από τους Γερμανούς και πέτυχε να απολυθούν από την Ακροναυπλία 27 βορειοελλαδίτες κομμουνιστές. Ανάμεσα σ' αυτούς που επωφελήθηκαν από το ενδιαφέρον της βουλγαρικής προπαγάνδας ήταν ο Κώστας Λαζαρίδης, ο πατέρας του Τάκη. Ο όποιος, όμως, μολονότι η γυναίκα του και τα παιδιά του βρίσκονταν στη Θράκη, έμεινε στην πρωτεύουσα και «έπεσε με τα μούτρα» στην αναδιοργάνωση του διαλυμένου ΚΚΕ ως μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του. Αργότερα έγινε γραμματέας του Εργατικού ΕΑΜ (ΕΕΑΜ). Τον έπιασαν οι Γερμανοί και τον καταδίκασαν σε θάνατο. Εκτελέστηκε τον Μάιο του 1943 και κατέλαβε διακεκριμένη θέση στο Πάνθεον των Ηρώων του ΚΚΕ.

Στην Κομοτηνή, η Σουλτάνα Λαζαρίδου είχε καλύτερη μοίρα από τον άντρα της. Αρχές του 1943 την έπιασαν οι Βούλγαροι και μαζί με πολλούς άλλους Έλληνες την δίκασαν στο στρατοδικείο με την κατηγορία ότι ανέπτυξε αντιστασιακή δράση. Καταδικάστηκε σε ισόβια δεσμά και έμεινε στη φυλακή ως την αποχώρηση των Βουλγάρων από τη Θράκη (Σεπτέμβριος 1944). Τότε γύρισε στα παιδιά της, που όσο έλειπε τα φρόντιζε μια θεία τους.

Το καλοκαίρι του 1946 ένα μεγάλο κύμα συλλήψεων που σάρωσε την Ελλάδα έριξε και τη Σουλτάνα Λαζαρίδου στην εξορία. Τότε, με τη φροντίδα του Στέργιου Αναστασιάδη, ανώτατου στελέχους του ΚΚΕ και στενού φίλου του Κώστα Λαζαρίδη, τα δυο παιδιά, η Σταυρούλα και ο Τάκης, ήλθαν στην Αθήνα και εντάχθηκαν αμέσως στον άκρως απόρρητο μηχανισμό των ασυρ-

μάτων του ΚΚΕ. Εγκαταστάθηκαν στη Γλυφάδα, στο σπίτι του Ηλία Αργυριάδη. Σ' εκείνο το σπίτι όλοι ζούσαν στο φως της νομιμότητας. Ο Τάκης πήγαινε και στο σχολείο (με το όνομά του, όχι με ψευδώνυμο). Και ο μόνος παράνομος ήταν... ο ασύρματος, σε μια πολύ καλά προφυλαγμένη κρύπτη.

Η Σταυρούλα έγινε μια άριστη ασυρματίστρια. Έμαθε και ο Τάκης ασύρματο, αλλά δουλειά του ήταν κυρίως η φύλαξη του ασυρμάτου. Όσπου ήρθε η ώρα να πάει στρατιώτης. Έτσι γύρισε πάλι στη Βόρειο Ελλάδα.

Ο νεαρός Τάκης Λαζαρίδης υπηρετούσε κανονικά τη στρατιωτική θητεία του όταν, τον Νοέμβριο του 1951, ξέσπασε στην Αθήνα η υπόθεση των ασυρμάτων του ΚΚΕ, με εξέχοντα κατηγορούμενο τον Νίκο Μπελογιάννη. Η δίκη, με την κατηγορία της κατασκοπείας (Α.Ν. 375/1936), έγινε τον Φεβρουάριο του 1952. Οκτώ από τους 29 κατηγορούμενους καταδικάστηκαν σε θάνατο: Νίκος Μπελογιάννης, Δημήτρης Μπάτσης, Ηλίας Αργυριάδης, Νικόλαος Καλούμενος, Έλλη Ιωαννίδου, στρατιώτης Φιλάρετος (Τάκης) Λαζαρίδης, Χαράλαμπος Τουλιάτος και Μιλτιάδης Μπισμπιάνος. Η αδελφή του Τάκη δεν είχε συλληφθεί. Καταδικάστηκε ερήμην σε θάνατο σε επόμενη δίκη, αλλά είχε φυγαδευτεί στις ανατολικές χώρες, όπου έζησε τριάντα χρόνια.

Οι καταδικασμένοι σε θάνατο της δίκης Μπελογιάννη κρατήθηκαν στις φυλακές Καλλιθέας ολόκληρο τον Μάρτιο του '52. Ο Λαζαρίδης ήταν στο ίδιο κελί με τον Μπελογιάννη και τον Μπάτση. Δεν τον έβαλαν χωρίς λόγο σε κείνο το κελί. Στη δίκη ο Τάκης «υπερασπίστηκε με επαναστατική συνέπεια και αδιαλλαξία την τιμή και την υπόληψη του κόμματος», όπως έγραψαν τα κομματικά έντυπα. Έτσι είχε όλο τον καιρό να γνωρίσει και από πιο κοντά τον «άνθρωπο με το γαρύφαλλο», για να μου επιβεβαιώσει τώρα την εντύπωση που μου είχε αφήσει ο Μπελογιάννης το 1945 όταν επισκέφθηκε την Κεφαλονιά³ και με όσα είπε στο στρατοδικείο και τα διάβασα στις εφημερίδες. Ύστερα από πολλά χρόνια, στην Ιταλία, όπου έζησα στη διάρκεια της δικτατορίας, εκείνη η παλιά εντύπωση μου έφερε μια μέρα στο νου τη σκέψη ότι από όλους τους διακεκριμένους Έλληνες κομμουνιστές μόνο ο Μπελο-

³ Γράφω στο βιβλίο *Πρόσκληση*, σελ. 186-187 (Εκδόσεις «Ισοκράτης»): «Οι ομάδες των τρομοκρατών που δρούσαν μέσα στην πόλη έσπασαν δυο φορές εκείνο το τυπογραφείο. Τη δεύτερη φορά αυτό έγινε την ημέρα που είχε συνέλθει μυστικά σ' ένα σπίτι μια παγκεφαλληνιακή συνδιάσκεψη στελεχών, παρόντος του Νίκου Μπελογιάννη που είχε έλθει γι' αυτόν το σκοπό από την Πάτρα. Μιλούσα, μάλιστα, εκείνη την ώρα κι έλεγα ότι τα τυπογραφικά στοιχεία είναι παλιά, άχρηστα, δεν διαβάζονται, χρειαζόμαστε καινούργια. Ζήτησα και διάφορα άλλα πράγματα που αφορούσαν την ύλη και κατέληξα: “Αν αυτά γίνουν, η εφημερίδα θα βελτιωθεί”. Εκείνη ακριβώς τη στιγμή, πριν καθίσω κάτω, ανοίγει η πόρτα και η γυναίκα του οικοδεσπότη λέει: “Έσπασαν το τυπογραφείο της εφημερίδας”. “Βελτιώθηκε”, είπα. Καθώς έβγαينا για να τρέξω επί τόπου, πρόφθασα να δω ότι ο μόνος που γέλασε ήταν ο Μπελογιάννης».

γιάννης θα μπορούσε να σταθεί πραγματικά, από άποψη νοοτροπίας και καλλιέργειας, πλάι στα πρώτα ονόματα του Ιταλικού Κομμουνιστικού Κόμματος. Αυτό, άσχετα από το γεγονός ότι και οι Ιταλοί Ευρωκομμουνιστές αδυνατούν να ομολογήσουν απερίφραστα ότι το λάθος δεν βρίσκεται μόνο στον Λένιν και τους άλλους επιγόνους του Μαρξ, αλλά ανάγεται στο απλούστατο γεγονός ότι ο ίδιος ο Μαρξ τω καιρώ εκείνω εσφαλμένα αποφάνθηκε ότι αυτό που ονομάστηκε καπιταλισμός έφαγε τα ψωμιά του και βρίσκεται κοντά στο τέλος του. Όταν το πουν και αυτό, θα πρέπει την ίδια στιγμή να ξηλώσουν την κομμουνιστική ταμπέλα από το μέγαρο της Βία Ντέλλε Μποττέγκε Οσκούρε της Ρώμης. Οπότε θα γίνουν οπαδοί... του Λεωνίδα Κύρκου!

Το βράδυ της 31ης Μαρτίου 1952 πήραν από τη φυλακή τους Μπελογιάννη, Μπάτση, Αργυριάδη και Καλούμενο και τους εκτέλεσαν στο Γουδί αφού φώτισαν τον χώρο με τους προβολείς των καμιονιών. Σκόρπισαν τους επιζήσαντες σε διάφορες φυλακές. Ο Τάκης, που επέζησε χάρη στο νεαρό της ηλικίας του, αλλά και χάρη στο γεγονός ότι ο πατέρας του εκτελέστηκε από τους Γερμανούς, πήγε στις φυλακές της Κεφαλονιάς. Εκεί τον βρήκαν οι σεισμοί του 1953, που ισοπέδωσαν τα πάντα. Τον έστειλαν στο Καλάμι της Κρήτης, από όπου πήγε διαδοχικά στην Κέρκυρα, πίσω στην Κρήτη (αυτή τη φορά στην Αλικαρνασσό) και κατόπιν στην Αίγινα.

Πέρασαν έτσι για τον Τάκη Λαζαρίδη άλλα δεκαπέντε χρόνια. Δεκαπέντε χρόνια βαριάς φυλακής. Και ήταν πια 38 χρονών όταν, το καλοκαίρι του 1966, με έναν νόμο που προτάθηκε από τον τότε υπουργό Δικαιοσύνης Κώστα Στεφανάκη και ψηφίστηκε από όλες τις πτέρυγες της Βουλής, όλοι όσοι είχαν καταδικαστεί με τον Α.Ν. 375 αποφυλακίστηκαν. Τότε βγήκαν από τη φυλακή ο Χαρίλαος Φλωράκης, ο Κώστας Λουλές, ο Λευτέρης Βουτσάς και πολλά άλλα σημαντικά στελέχη του εκτός νόμου Κομμουνιστικού Κόμματος. Ο Τάκης Λαζαρίδης τοποθετήθηκε αμέσως «από το κόμμα», όπως λέει (δηλαδή από το Κομμουνιστικό Κόμμα), στον συνδικαλιστικό τομέα της ΕΔΑ ως επαγγελματικό στέλεχος.

Έτσι, το καλοκαίρι του 1966, ο Τάκης ξανάσμιξε με τη μάνα του, την πολυβασανισμένη Σουλτάνα. Μόνο για δέκα μήνες. Την αυγή της 21ης Απριλίου 1967 χώρισαν πάλι. Ο Τάκης πρόλαβε να ξεφύγει, αλλά η μάνα του ξαναπήρε τον δρόμο της εξορίας. Για άλλα δυο χρόνια. Συνολικά αυτή η γυναίκα είχε ζήσει ως τότε στις φυλακές και στις εξορίες δεκατρία χρόνια, τώρα όμως έπρεπε να πληρώσει και την ανάγκη των επίορκων συνωμοτών της χούντας να «δικαιολογήσουν» εκ των ύστερων το πραξικόπημά τους με την επίκληση του κομμουνιστικού κινδύνου.

Στη διάρκεια της δικτατορίας, ο Τάκης έζησε καταζητούμενος και κάνοντας διάφορες δουλειές του ποδαριού. Τώρα, σε ηλικία 60 ετών, βρίσκεται στον 15ο χρόνο της πραγματικά ελεύθερης ζωής του. Και λέει:

– Το πραξικόπημα ήταν για μένα πραγματικό σοκ. Δεν θέλησα να συνδεθώ με τις παράνομες κομματικές οργανώσεις. Θεωρούσα αστείο ότι μπορούσαμε να ρίζουμε τη χούντα πετώντας προκηρύξεις ή έστω τρακατρούκες... Διαμόρφωσα βαθμιαία την πεποίθηση ότι μόνο με μια βαθιά κριτική εξέταση της όλης πορείας του κινήματος μπορούσαμε να ελπίζουμε σε μια πραγματική αναγέννηση. Με την ελπίδα αυτή προσχώρησα στη μεταδικτατορική ΕΔΑ. Αλλά με βαθύτατη έκπληξη και λύπη διεπίστωσα ότι κανείς από τους φίλους της ΕΔΑ δεν υποστήριζε την επίμονη πρότασή μου για «κριτική εξέταση». Γι' αυτό και αποχώρησα. Αποφάσισα να προχωρήσω μόνος μου σ' αυτήν την «κριτική εξέταση». Αποτέλεσμα, το «ανά χείρας πόνημα». Δεν φταίω αν τα τελικά συμπεράσματα είναι διαφορετικά από ό,τι περίμενα...

«Απολογείται» ο Τάκης για τα «τελικά συμπεράσματα» της μελέτης του. «Απολογείται» στους παλιούς συντρόφους του, ίσως και στη μάνα του, ίσως και στον νεκρό πατέρα του, ίσως και στον ίδιο τον εαυτό του. Δεν φταίει αυτός, λέει. Φταίνε τα δεδομένα που τον οδήγησαν σε αυτά τα συμπεράσματα. Νιώθει πως δεν έχει το δικαίωμα να τα κρύψει. Και νιώθει πως έχει χρέος να τα πει, να τα δημοσιεύσει, για έναν πολύ απλό όσο και πολύ σπουδαίο λόγο:

– Πιστεύω πως μας περιμένουν δύσκολες μέρες. Η πόλωση και ο διχασμός ουσιαστικά έχουν επέλθει. Η μόνη και πραγματική υπηρεσία που εμείς οι «παλιοί αγωνιστές» μπορούμε να προσφέρουμε στον ελληνικό λαό, είναι να του πούμε, επιτέλους, την αλήθεια.

Οι «παλιοί αγωνιστές» πρέπει «να πούμε στο λαό την αλήθεια» ... Αλίμονο, όμως! Ο Τάκης Λαζαρίδης ξέρει πολύ καλά πως ο πληθυντικός που χρησιμοποιεί είναι κάπως ... ρομαντικός. Πόσοι «παλιοί αγωνιστές» βλέπουν την αλήθεια που βλέπει ο Λαζαρίδης; Και από αυτούς που ίσως την βλέπουν – όπως και όσο την βλέπουν – πόσοι τολμούν να την πουν; Και πόσοι τολμούν να φτάσουν με την αμείλικτη συνέπεια του Λαζαρίδη στο λογικό συμπέρασμα ότι για τη σημερινή Ελλάδα η μόνη λύση βρίσκεται πίσω από το διαχωριστικό τείχος; Ότι η μόνη λύση είναι η Νέα Δημοκρατία; Και ασφαλώς δεν αρκεί να φτάσουν σε αυτό το συμπέρασμα. Χρειάζεται και να το διακηρύξουν, όπως κάνει στο τέλος αυτού του βιβλίου ο Τάκης Λαζαρίδης. Χωρίς μισόλογα και χωρίς τον παραμικρό δισταγμό.

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισύρω την προσοχή του αναγνώστη σε μια σημαντική «λεπτομέρεια»: Με τον όρο «παλιοί αγωνιστές» ο Τάκης Λαζαρίδης εννοεί αυτούς που ξεκίνησαν, όπως αυτός ο ίδιος, μέσα από το αυθεντικά

σπλάγχνα του ΚΚΕ, του προπολεμικού ΚΚΕ, όταν όλα ήταν εκατό τα εκατό ταξικά, κατακόκκινα, τριτοδιεθνιστικά, πριν έρθει η τριπλή Κατοχή και τα μπασταρδέψει με το εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα, με την αυτοδιάλυση της Κομιντέρν και με τη μαζική στρατολογία νέων μελών που «έμπασε» στο ΚΚΕ παιδιά από κάθε κοινωνικό στρώμα και οικογενειακή προέλευση. Στην ψυχή της μεγάλης πλειονότητας των νεοφώτιστων «κομμουνιστών» της Κατοχής κυριαρχούσε όχι ο «προλεταριακός διεθνισμός», αλλά ο άδολος, ο αταξικός, ο παραδοσιακός ελληνικός πατριωτισμός, ο οποίος, άλλωστε, οδήγησε τα παιδιά του ελληνικού λαού να ενταχθούν σε όποια οργάνωση φρόντισε εγκαίρως να τους προσφέρει αυτό που λαχταρούσαν: τη δυνατότητα να πολεμήσουν για την πατρίδα τους. Λοιπόν, τους παλιούς κομμουνιστές καλεί ο Τάκης Λαζαρίδης «να πουν την αλήθεια στο λαό» – όχι εκείνους που ξεκίνησαν ... από το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων!

Είναι μια προσωπική τραγωδία. Πόσοι από εκείνους στους οποίους απευθύνεται ο Λαζαρίδης είναι έτοιμοι να τον ακολουθήσουν; Ίσως κανείς. Αντίθετα, οι περισσότεροι είναι έτοιμοι να τον λιθοβολήσουν. Και ο άνθρωπος αυτός, ο Τάκης Λαζαρίδης, γέννημα και θρέμμα του Κομμουνιστικού Κόμματος, έμπιστος και αδιάλλακτος ερυθροφρουρός του παράνομου μηχανισμού, καταδικασμένος σε θάνατο μαζί με τον Νίκο Μπελογιάννη, με χαμένα τα νιάτα του και δεκάδες χρόνια της ζωής του, ξέρει ότι από τη στιγμή που αποφάσισε να μιλήσει δημόσια μετέβαλε τον εαυτό του σε μαύρο πρόβατο και αυτοκαταδικάστηκε σε πλήρη απομάκρυνση και αποξένωση από το περιβάλλον μέσα στο οποίο γεννήθηκε, μεγάλωσε και έζησε. Για τα ελληνικά δεδομένα, μια τέτοια απόφαση, όταν παίρνεται από ανθρώπους σαν τον Τάκη Λαζαρίδη, μόνο ηρωική μπορεί να χαρακτηριστεί. Στην πραγματικότητα σήμερα, προκειμένου να εκπληρώσει αυτό που αισθάνεται ως χρέος του προς τον ελληνικό λαό, ο Λαζαρίδης προκαλεί, σε ηλικία 60 ετών, την «ιερή οργή» των πάσης φύσεως υποκριτών που είναι έτοιμοι να τον αποκαλέσουν «αποστάτη», «προδότη», «πουλημένο»... Και ο Τάκης Λαζαρίδης δεν είναι βέβαια... Υβ Μοντάν, που βγαίνει ξαφνικά και καταγγέλλει τον κομμουνισμό και τη Σοβιετική Ένωση (αρχίζοντας από την εισβολή στην Τσεχοσλοβακία) χωρίς αυτό να του κοστίζει απολύτως τίποτα (αντίθετα, πολλοί θα τον ήθελαν υποψήφιο Πρόεδρο της Γαλλικής Δημοκρατίας). Ο Τάκης δεν είναι καν ένας πρώην Ελασίτης που πήρε στο χέρι του το ντουφέκι και έμεινε για πάντα ένας αντάρτης. Αυτός ανδρώθηκε μετά τον πόλεμο μέσα στον παράνομο μηχανισμό του ΚΚΕ και από τον στρατό πήγε στη φυλακή, όπου έζησε και πάλι με τους ανθρώπους «του κόμματος». Αυτές ήταν όλες κι όλες οι «κοινωνικές σχέσεις» του. Αυτό ήταν το προσωπικό περιβάλλον του, στο οποίο τώρα γυ-

ρίζει τις πλάτες. Για να κερδίσει τι; Για να μείνει μόνος. Μόνος με τη συνείδησή του. Τώρα πια μόνο στη συνείδησή του λογοδοτεί. Και λέει αυτά που έχει να πει. Καθαρά και τίμια. Χωρίς να διστάζει μπροστά σε τίποτα. Χωρίς να διστάζει να καταρρίψει και τον νεογέννητο μύθο της «περεστρόικα» του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, τον οποίο καλεί να εξηγήσει κάτι πολύ απλό: Από πού αντλεί –και αυτός– το δικαίωμα να ορίζει, αυθαίρετα και ανεξέλεγκτα, τη μοίρα του σοβιετικού λαού; Ποιον ρώτησε; Ποιος τον έταξε στη θέση την οποία κατέχει; Η κομματική νομενκλατούρα είναι καταδικασμένη και ο Γκορμπατσόφ δεν μπορεί να την σώσει...

Για την Ελλάδα, το συμπέρασμα του Τάκη Λαζαρίδη συμπυκνώνεται σε δύο μόνο λέξεις: ΕΥΤΥΧΩΣ, ΗΤΤΗΘΗΚΑΜΕ! Δηλαδή, ευτυχώς ηττήθηκε το ΚΚΕ τον Δεκέμβριο του 1944 στην Αθήνα και το καλοκαίρι του 1949 στον Γράμμο και στο Βίτσι. Ευτυχώς για την Ελλάδα, αλλά και για μας τους ίδιους...

Δεν θα σχολιάσω αυτά που γράφει ο Τάκης Λαζαρίδης για το ΠΑΣΟΚ, αν και αυτό είναι το πιο επίκαιρο και ίσως το πιο ΧΡΗΣΙΜΟ τμήμα του βιβλίου του. Νομίζω, όμως, πως σε ένα θέμα που αφορά την τρέχουσα πολιτική επικαιρότητα καλύτερα είναι να μην παρεμβάλλεται κανείς ανάμεσα στον συγγραφέα και στον αναγνώστη.

Γιάννης Βούλτεψης